

RESSENYES

BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar (dir.)

Diccionari de la traducció catalana

Vic: Eumo Editorial; Universitat Autònoma de Barcelona; Universitat de les Illes Balears; Universitat Jaume I; Universitat de Vic, 2011, 700 p.

Una fita col·lectiva sobre la història de la traducció

Ens trobem davant d'una imprescindible obra de referència que, filla d'una dècada de sostingut treball per part de 84 especialistes —bona part dels quals dedicats professionalment a la docència—, palesa els beneficis de la col·laboració interuniversitària. Tots ells —investigadors sèniors i júniors en un contacte permanent mútuament enriquidor— s'han brindat a treballar eficaçment (i desinteressadament) en una empresa de gran alè i han picat, al capdavant, molta pedra. N'han picat en especial les directores, tenaces i indefallents, que al llarg dels deu anys de gestació del volum han elaborat i polit la relació d'entrades, han hagut d'encarregar-les als diferents responsables, redactar-ne elles mateixes una bona pila i, en acabat, sotmetre l'ingent material resultant a un procés de revisió i unificació d'una magnitud tal que només elles poden testimoniar.

Es tracta, a més, d'una obra amb pocs equivalents en altres cultures, la majoria de les quals molt més potents demogràficament. Espigolant en títols de contingut

homologable i reculant una vintena d'anys, al mercat hi ha des de 1993 un *Dictionnaire universel des traducteurs*, firmat per Henri van Hoof, un esforç molt apreciable d'utilitat desvirtuada per la desmesurada ambició del propòsit; el 2000 apareixia una monumental i admirable *Encyclopedia of Literary Translation into English*, sota l'edició d'Olive Classe, dos tofuts volums farcits de documentadíssimes entrades sobre escriptors, obres, literatures i gèneres traslladats a l'anglès al llarg dels segles; el mateix any, i a cura de Peter France, es publicava *The Oxford Guide to Literature in English Translation*, que consta d'una part històrica i teòrica i d'una altra classificada per literatures; més recent —i, pel que sé, encara en curs d'edició— és *The Oxford History of Literary Translation in English*, a cura de Peter France i de Kenneth Haynes, amb uns «Biographical Sketches» finals consagrats als traductors. Dins l'àmbit hispànic —i deixant de banda un, avui poc útil, *Diccionario de traductores* que, coordinat per Esther Benítez, el 1992

consignava, en unes fitxes de presentació, una nòmina de traductors aleshores en actiu—, sobresurt per mèrits propis el *Diccionario histórico de la traducción en España*, aparegut el 2009 a cura de Francisco Lafarga i Luis Pegenaute; inclou no tan sols entrades sobre traductors, sinó també sobre autors i sobre les literatures foranes traduïdes.

Per aclarir el contingut i l'abast del diccionari que ens ocupa (val a dir que de títol no gaire unívoc), cal puntualitzar: 1) que és un diccionari de traductors al català (de Maria d'Abadal a Jeroni Zanné), sintagma que equival a dir que ha pretès acollir tots aquells que —catalans o no, i poc o molt— han traduït a la nostra llengua, amb inclusió de pseudònims; 2) que cronològicament arrenca dels orígens i tanca amb els traductors nascuts el 1950; i 3) que, addicionalment, incorpora entrades sobre títols traduïts anònimament (per exemple, les obres de Molière traslladades durant els segles XVII i XVIII) o col·lectivament (com ara les diferents versions de la Bíblia) i sobre gèneres literaris medievals amb presència destacada de traduccions (la historiografia, posem per cas). Concebut i materialitzat amb rigor, el projecte ha desembocat en un resultat esplèndid i numèricament impressionant: 1.030 entrades, 950 traductors, 2.400 autors d'obres originals i 4.700 títols traduïts.

Cada entrada sobre un traductor s'estructura en un breu perfil biogràfic i una síntesi de la seva activitat intel·lectual (sobretot, és clar, la traductora), complementats amb un inventari complet de les traduccions al català (consignades per títol, ciutat d'edició, editorial i any), amb un esment (si escau) de les traduccions a l'espanyol i, finalment, amb la bibliografia principal que ha generat. Com tantes altres obres enciclopèdiques nostres, la present s'ha nodrit i enriquit en bona part amb resultats de recerques personals de primera mà, de forma que moltes entrades han esdevingut a hores d'ara l'única font infor-

mativa existent sobre el personatge que aborden. Així, al costat de les dedicades a figures canòniques o ja conegudes, n'hi figuren moltes altres que el diccionari desenterra de l'oblit per primer cop. En altres casos, s'ha identificat l'autoria de traduccions fins ara considerades anònimes o encobertes sota un pseudònim. O, en fi, s'ha subratllat l'existència de traduccions inèdites de relleu (com ara la de l'*Ulysses*, de Joyce, de 1966).

Les obres enciclopèdiques d'aquest caire convé sempre que es plantegin una permanent revisió de continguts i la desitjable continuïtat, que qui sap si en aquest cas haurà de prescindir del paper i allotjar-se en un servidor electrònic per facilitar i abaratir els indispensables processos de millora i actualització. Em consta que les directores del diccionari fa temps que hi barrinen, ni que sigui forçades només per la pressió del pas del temps, que obligarà —de fet, comença a obligar ja— a incloure al repertori actual les noves generacions de traductors —justament les que han pogut accedir a la plena professionalització, i, doncs, les de producció més copiosa.

Els índexs finals, desplegats al llarg de gairebé cent pàgines, mereixen una paràgraf propi. Les directores n'han confegit no pas menys que quatre, que rivalitzen en utilitat: índex de traductors (amb pseudònims inclosos), de títols (que inclou els anònims i els gèneres literaris vistos panoràmicament), d'autors traduïts i d'obres traduïdes (per obra de traductors identificats). Tot plegat, la recopilació, que cal agrair i aplaudir, d'un feix immens de dades.

En conjunt, l'obra no tan sols recapitula, reuneix i difon una pila de notícies sobre la història de la traducció a casa nostra, sinó que, alhora, obre i suggereix un reguitzell de vies per a futures recerques. Representa, al capdavant, un abans i un després en el coneixement de la matèria. I encara, tant o més meritori, resulta, per les dimensions i la varietat de la informació recopilada, una lectura altament gratifi-

cant, plena d'estímul intel·lectuals. Un dels traductors que hi figuren, Joaquim Mallafre, en el pròleg que hi ha escrit convida a «degustar» el diccionari. Doncs això: entreu-hi i assaboriu-lo. No us en podreu estar.

Manuel Llanas
 Universitat de Vic
 Facultat d'Educació, Traducció
 i Ciències Humanes

BARAMBONES ZUBIRIA, JOSU

Mapping the Dubbing Scene. Audiovisual Translation in Basque Television
 Oxford: Peter Lang, 2012, 191 p.

Aquest volum és el resultat d'un treball acadèmic dut a terme amb molt de rigor que ens situa en un context amb moltes similituds al de la llengua catalana, tal com veurem més endavant.

En el primer capítol, «The Linguistic and Cultural Context», Barambones esmenta els orígens antics i desconeguts de l'euskera, descriu el territori on es parla, els diversos dialectes geogràfics i la política lingüística implantada, per mitjà de diversos instruments jurídics, per estendre l'ús del basc entre els parlants de les diverses províncies. En aquesta recuperació de l'euskera hi han tingut un paper fonamental el sistema educatiu i la traducció, en especial la traducció per als mitjans de comunicació.

Per tal que el basc es pogués fer servir en àmbits on havia estat prohibit fins llavors, va caldre un gran esforç per adaptar-lo a les noves necessitats comunicatives (p. 10) i en aquest context Barambones evidencia el paper fonamental de les traduccions literàries en la recuperació de la llengua basca. L'autor cita la teoria del polisistema d'Even Zohar, un corrent d'estudi anomenat «estructuralisme dinàmic» pel seu iniciador i que analitza les relacions entre literatura i llengua dins d'espais culturals concrets. Aquest model posa en relleu el paper de les traduccions en la construcció de les literatures nacionals i Barambones detalla els percentatges actuals de traduccions literàries cap al

basc, 28,3%, però que en el període 1976-79 van arribar al 73,67% (p. 14-15) en el camp de la literatura juvenil i infantil. En aquest sentit, la literatura catalana ha seguit un patró similar. Des dels anys seixanta, el naixement d'Edicions 62 va comportar un destacat augment de les traduccions, en un context on també cal recordar a Catalunya les editorials Proa i Molino, La Magrana, Columna, EDHASA o Llibres del Mall.

Pel que fa als mitjans de comunicació, Barambones relaciona el paper del català i del basc a Televisió de Catalunya (TVC) i a Euskal Irrati Telebista (ETB) en la construcció de les seves identitats nacionals. A més, en el cas del basc i per les àmplies diferències entre els diversos dialectes, la televisió ha fet consolidar l'estàndard o batua i ha complert, a més, un objectiu de cohesió lingüística (p. 23). De tota manera, Barambones ens recorda que, tal com han subratllat altres autors (Fishman i Cormack), cal no sobreestimar el paper dels mitjans en les llengües minoritàries, ja que la competència internacional obliga a comptar amb pressupostos elevats i perquè els continguts internacionals poden redirreccionar els espectadors cap als mitjans de llengües majoritàries. Efectivament, en l'actualitat les sèries dels poderosos mitjans americans desvien cap als seus programes un gruix molt ampli d'adolescents i joves del continent europeu, els quals consumeixen els mateixos